

Bereishit Shiur 4

Good and Evil: Who Decides?

I. The Context

בראשית פרק ב

(ט) ויצמח יקוק אלהים מן האדמה כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל ועץ החיים בתוך הגן ועץ הדעת טוב ורע:

בראשית פרק ב

(טז) ויצו יקוק אלהים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל:
(יז) ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות:

II. Prescience, Predestination and Free Will

תלמוד בבלי מסכת נדה דף טז עמוד ב

דדריש ר' חנינא בר פפא: אותו מלאך הממונה על ההריון לילה שמו, ונוטל טפה ומעמידה לפני הקדוש ברוך הוא, ואומר לפניו: רבש"ע, טפה זו מה תהא עליה? גבור או חלש, חכם או טיפש, עשיר או עני? ואילו רשע או צדיק - לא קאמר, כדר' חנינא; דא"ר חנינא: הכל בידי שמים - חוץ מיראת שמים.

The angel appointed over birth brings each potential soul before God and says:

'Master of the universe, what shall be with this drop [of life]? Will he be strong or weak? Will he be wise or foolish? Will he be rich or poor?'

Will he be good or evil, however, is not asked.

III. What Kind of Da'at?

אברבנאל בראשית פרק ב

כי לא תפול הצואה אלא למי שיש לו בחירה ורצון אלא שהאמת בזה הוא מה שזכרתי שהיה עץ הדעת ההוא מעורר ומרבה בתאוות המשגל

מלבי"ם בראשית פרק ב

ומ"ש כי ביום אכלך ממנו מות תמות, היינו שמן היום ההוא יתחייב לך המיתה כי מאז התגברו בו ציורים הרעים הקנאה והתאוה והכבוד וכל יצרי מעללי פשע, ומאז עמדה מלחמה בין הנשמה והגוף כי לא כמחשבותיו מחשבותיה, ומאז התמזגה בגוף בהרכבה מזגית ונכלאה בבית חומר במוסרות עד שלא תוכל להתפשט ממנו ולחזור אל רוחניותה עד יום המות, והחיים העולמים הם לה לצער ולרעה גדולה, וכן גם להגוף שציוריו הרעים שהתגברו בו מאז הם כאש עצור בעצמותיו, וגם הם יכלוהו מאז בדרך הטבע, רקב עצמות קנאה, והתאוה תכלה את הבשר, וגם שמאז התחיל המות לפעול בו פעולתו שהאדם ימות בכל יום,

רמב"ן בראשית פרק ב פסוק ט

והיפה בעיני, כי האדם היה עושה בטבעו מה שראוי לעשות כפי התולדת, כאשר יעשו השמים וכל צבאם, פועלי אמת שפעולתם אמת ולא ישנו את תפקידם, ואין להם במעשיהם אהבה או שנאה. ופרי האילן הזה היה מוליד הרצון והחפץ שיבחרו אוכליו בדבר או בהפכו לטוב או לרע. ולכן נקרא "עץ הדעת טוב ורע", כי "הדעת" יאמר בלשונו על הרצון, כלשונם (פסחים ו א) לא שנו אלא שדעתו לחזור, ושדעתו לפנותו. ובלשון הכתוב (תהלים קמד ג) מה אדם ותדעהו, תחפוץ ותרצה בו, ידעתיך בשם (שמות לג יב), בחרתיך מכל האדם, וכן מאמר ברזילי האדע בין טוב לרע, שאבד ממנו כח הרעיון, לא היה בוחר בדבר ולא קץ בו, והיה אוכל מבלי שיטעם ושומע מבלי שיתענג בשיר...

והנה אחרי אכלו מן העץ היתה בידו הבחירה, וברצונו להרע או להטיב בין לו בין לאחרים, וזו מדה אלהית מצד אחד, ורעה לאדם בהיות לו בה יצר ותאוה:

[רבינו] בח"י בראשית פרק ב פסוק ט

וא"כ באור "עץ הדעת" כאלו אמר: ועץ הרצון, והקב"ה מנעו ממנו לפי שהאדם היה מוכרח על מעשיו קודם שחטא, והיו כל פעולותיו שכל גמור כמלאך ה' שהוא מוכרח לעשות כל פעולותיו שכליות, לפי שאין לו מונע, כן האדם, אבל אחר שחטא ואכל מעץ הדעת היה לו רצון ובחירה לדעת טוב ורע

Harav Chaim of Volzhin, for example, suggests that man did indeed possess a degree of free will before eating of the Tree of Knowledge. Before the sin, however, evil remained external to man. To sin, Adam had to first make the decision to "enter evil"; consciously, as one might enter fire. After the sin, however, the propensity for evil becomes a part of man; and his ability to discriminate between right and wrong is severely weakened.¹

IV. An Approach for the Ages

ספר מורה הנבוכים חלק א פרק ב

וכן בלשונו יאמר על הקושט ועל הבטל, אמת ושקר, ועל הנאה והמגונה, טוב ורע. ובשכל ידע האדם האמת מן השקר.

¹ Nefesh Hachaim 1,6